

سید مزمل

پی۔ ایچ۔ ڈی اسکالر

میر سعد اللہ صاحب کتاب ”باغ سلیمان“

اسم سعد اللہ و تخلص سعادت ^۱ می کرد۔ در یکی از اشعار خود اسم خودت را ذکر نموده
است۔

چوں کردی تو سعد از کرم نام من کنی نیز چون نام من کام من ^۲
در اشعار ذیل از خانواده سادات بودن و سعادت ^۳ ستخلص نمودن سروده است۔

بدین نامہ تا نقش خود بستہ ام	بہ حشر از سیہ نامہ کی بستہ ام
ازین نامہ فرخندہ کام منست	سعادت بدین نامہ نام منست
چو این نظم از فیض دریای جود	سعادت گیر شد بہ سلک وجود
خرد نام منظوم سعدش نمود	کہ تاریخ آن نیز از آن نام بود
سعادت نسب چون ز ’خیرالوراست‘	بدین نام کز نامور شد بجاست
کہ از نسبتش ہم من بہ حضور	بگنج سعادت رسم نیست دور ^۵

پدر سعد اللہ بنام شاہ مجنون در ناحیہ بدخشان جای معروف موسوم بہ تشگان یا بہ عرصہ ہستی
نهاد مادرش از خطہ کابل در روستا بنام ’دہ یعقوب‘ می زیست سعد اللہد ر بارہ این بزبان

خود می سرانید۔

والدم بود خود بدخشانی شاه مجنون بنام تشگانی
مادر از کابل آنکه زو محبوب^۷ باشد از خواجه هارے ده یعقوب^۸ کے

میر سعد اللہ در روستای آره گام ناحیہ باندی پوره چشم بہ جہان گشود۔ وقتی والدش فوت کرد
سعد اللہ بازده سالہ بود۔

لیک هست از علاقہ تقدیر زاد و بودم بخط کشمیر
والد من باقتضای رضا ہم درین خطہ کردہ است قضا
ہست در آره گام مدفن او کان دہ از کویہامہ^۹ هست نکو

الف و صد چهل و پنج بود باش کہ یتیمی دوچار من شد خویش
من در آنحال یازده سالہ بیکسی پیش و فقر دنبالہ^۹

سعد اللہ شخصی عالم و فاضل بودہ در زبان فارسی و عربی مہارت کامل داشت گرچہ در زبان
عربی کتابی ندارد ولی اشعار عربی ضرب الامثال، آیت قرآنی و احادیث رسول بکار
بردن دال بر این است کہ زبان عربی خوب می دانست۔ چنانچہ درسی ساگی کتابی بنام
منظوم السعد نوشت چون می گوید۔

خرد نام منظوم سعدش نمود کہ تاریخ آن نیز از آن نام بود^{۱۰}

سعد اللہ مادہ تاریخ ہم می گفت، در بارہ استاد و مرشد ملا ابوالبقا سال تولد و سال وفات
می گوید بخوانند تا بدانید۔

سال وفات:

گفت سالش چو جستم از رضوان
شیخ ایام بود قطب زمان^{۱۱}

سال تولد:

بنده روزی ز خدمت استاد
حال پرسید و کرده اندر ارشاد
گفت چون اخترم طلوع نمود
ذات سو سال مولد من بود
لیک از داورش شنیدم راست
سال مولود او ولی خداست^{۱۲}

میر سعد الله شاه آبادی مولف تاریخ منظوم کشمیر معروف به باغ سلیمان است - درین
تالیف سعد الله ذکر راجگان کشمیر ظهور حضرت محمد و وصال ایشان، سلاطین کشمیر ذکر
سادات، قیام حکومت مغولان در کشمیر، تسلط افغانان کابل و تذکره اولیاء و اتقیاء ذکر نموده
است - این تاریخ بطرز مثنوی، بزبان فارسی در سال ۱۱۹۴ هـ (۱۷۸۰ م) سروده
است - این نقطه شگفت انگیز است که نام این تاریخ 'باغ سلیمان' تاریخ تالیف این
کتاب می باشد -

نود و چار است آخر سال قصه کوتاه میکنم الحال
یافت ظالم شکست و ملک فراغ سال تاریخ شد 'سلیمان باغ'
بر سلیمان تو باغ ساز مصاف تا شود در مذاق معنی صاف
چون بدین رنگ می دهی ترتیب نام این نامه یابی از ترکیب
در دلت گر خیال تاریخ است نام این نامه سال تاریخ است^{۱۳}

این تاریخ مثل شاهنامه فردوسی بسیار ارزش دارد می توانیم گفت مدرک اصلی و مهمی

است۔ آغاز این تاریخ به حمد خدای و نعت رسول مقبول^ص، به سبب سرودن این کتاب می باشد۔ بعد از این احوال راجگان کشمیری پردازد، درباره راجه للتادت می نویسند۔

یافت شاهای برادر دیگر راجه للتادت آن به عدل شمر چون بیاراست تحت شاهانه در پرسپور ساخت بت خان دروی یک لخت سنگ ساخت ستون بود پنجاه گز بطول افزون^{۴۱}

وقتی راجع به راجه زیادت شعری سرانید درباره پیامبر اعظم حضرت محمد می گوید۔

نیز گفتند راویان کلام که به دوران او که بود بکام گشت روشن ز اوج برج عرب آفتابی محمد بطرب چون به تقریب و اشد از گفتار نامه ذکر احمد مختار پس گذارم بیان راجه پیش در میان آورم ز خواجه خویش^{۵۱}

به این ترتیب شرفیاب شدن رتخن شاه و احوال و سلاطین شهمیر مخصوصاً درباره زین العابدین شعرها سروده است۔

کرد اطراف خط را از ربط تبصره چنانکه باید ضبط پس به تسخیر هر ولایت شد هر کی شد بصد رعایت شد تبت و کاشغر گرفت تمام زد بتعمیر ملک هر سوگام^{۶۱}

بعد از سلسله شهمیر چکان زمام حکومت را به دست گرفتند۔ سعد اللہ در حدود آذربایجان صد اشعار وضع سیاسی این زمان را بیان نموده است۔ مغول درین گل زمین حکومت کردند در

اشعار ذیل بخوانید:

آمد اکبر جلال کشور گیر   همگی خود در باره در کشمیر
بار اول که می شمرد آن جال   نود و شش فزون ز نهصد سال
نوبت دوم آنکه جلوه نمود   همگی یکہزار از و یک سنہ بود
بعد ازان چو بکام و ناز قرین   شد جهانگیر شاہ نور الدین
آنکہ ہنگام نو بہار آمد   خود درین خطہ چار بار آمد کال

سعد اللہ در زمان افغان می زیست۔ سی و شش سال این عہد را ہجتم خود مشاہدہ کرد۔
چنان چہ تاریخ نویس معروف بنام خلیل مرجانپوری در تاریخ خود اشعار سعد اللہ را بکار
برده است چون وقتی می نویسد۔

”بعد چند روز دست بیداد و جور بر شہریان دراز نمودہ نقد و جنس و ضیع و شریف
را متصرف شد و یک بار از خوف خدا چشم پوشیدہ تاخت و تاراج رواج داد و بہ بیچ وجہ در
آزار و اضرار مسلمین و ہنود قصور نمود“۔

بعد ازین اشعار ذیل را نقل می کند:

خواست حق کاین زمین مینارنگ   چون دل نی شور بافغان تنگ
داشت دور از تصرف چغتہ   بی سرور از تصرف چغتہ
کرد بروی مسلط افغان را   باغ جمشید داد دیوان را
بود این گل زمین سلیمان باغ   شد ز دیوان دگر سراسر داغ^{۱۸}

ما باید این تاریخ عظیم در لباس شعر سرودہ است را مطالعہ کنیم چون کتاب تاریخ گذشتہ ما

رادر آغوش خود حفظ نموده است۔ ولی متاسفانه ارباب سیاست این حقیقت را فراموش
کردن۔ ہر روز در روزنامہ ہا این خبر ناگواری خوانیم کہ فارسی یعنی زبان مردہ و بیکار۔
خدایا! تو خود این قوم ناخود آگاہ را شفا بہ بخش۔

منابع و ماخذ:-

- ۱۔ تاریخ کبیر از محی الدین مسکین، نسخہ خطی زیر شمارہ ۲۰۲۸ ص ۹۷۲، ایضاً تاریخ حسن جلد سوم (اُردو) ص ۹۳۔
- ۲۔ تاریخ حسن جلد سوم (اُردو) ص ۹۳۔
- ۳۔ منظوم السعد از سعد اللہ شاہ آبادی نسخہ خطی شمارہ ۹۷۰ ص ۱۰۔
- ۴۔ خیر الورا اسم صفتی حضرت محمدؐ۔
- ۵۔ منظوم السعد از سعد اللہ شاہ آبادی نسخہ خطی شمارہ ۹۷۰ ص ۱۰۔
- ۶۔ باغ سلیمان از میر سعد اللہ، نسخہ خطی شمارہ ۵۱۰۔
- ۷۔ باغ سلیمان از میر سعد اللہ، نسخہ خطی شمارہ ۵۱۰ ص ۲۱۹۔
- ۸۔ نام پرگنہ کہ امروز بانڈی پوری می گویند۔
- ۹۔ باغ سلیمان از میر سعد اللہ، نسخہ خطی شمارہ ۵۱۰ ص ۲۱۹۔
- ۱۰۔ منظوم السعد از سعد اللہ شاہ آبادی نسخہ خطی شمارہ ۹۷۰ ص ۱۰۔
- ۱۱۔ باغ سلیمان از میر سعد اللہ، نسخہ خطی شمارہ ۵۱۰۔
- ۱۲۔ ایضاً۔
- ۱۳۔ همان۔
- ۱۴۔ همان۔
- ۱۵۔ همان۔
- ۱۶۔ همان۔
- ۱۷۔ همان۔
- ۱۸۔ همان۔